

מישכתי התורה

הליכות חיים

בס"ד

חיוב פיצויים על טיסה שהוקדמה

שאלה

סוכן נסיעות מפורסם בארה"ב מתחייב, שבכל תקלה שתגרם מחמתו להפסד הטיסה, הוא יפצה את הנוסע בכרטיס חדש, ובנוסף לכך יתן לו גם פיצוי כספי. נוסע שרצה לטוס מארה"ב לישראל הזמין דרכו כרטיס טיסה לתאריך מסוים, וכעבור שעה הודיע לו הסוכן, שרכש לו כרטיס בתאריך שביקש בחברת תעופה מסוימת, ושעת הטיסה הינה ב- עשר בבוקר בשדה תעופה פלוני.

הנוסע הגיע בשמונה בבוקר לשדה התעופה, והתברר לו שהטיסה יצאה לדרכה לפני כעשר דקות. כלומר, הסוכן הטעה בשגגה את הנוסע בעובדות שמחמתן הפסיד את טיסתו לישראל. ולכן תובע ממנו הנוסע כרטיס חדש, ופיצוי כספי כפי שהתחייב. והנה הסוכן לא מתכחש לעובדות ולהתחייבותו, אלא שרוצה לברר מהי ההלכה במקרים שיובאו להלן:

1. אם החברה ביטלה מיוזמתה את אותה טיסה שעתיים לפני הזמן המיועד, כך שאפילו אם הסוכן לא היה טועה, בכל מקרה הנוסע לא היה נוסע באותה טיסה.

2. אם המטוס יצא לדרכו, ולאחר שעה חזר לשדה התעופה בגלל תקלה שהתגלתה בו.

3. אם בטיסה היו כמה חולי קורונה מאומתים שהצליחו בעורמה להצטרף לטיסה, וכתוצאה מכך התברר בעת הבדיקה בנחיתתם, שחלק ניכר מהנוסעים בטיסה נדבקו בקורונה, וגם אלו שלא נדבקו, חויבו לשהות שבוע שלם בבידוד מלא. כך שבסופו של דבר, נגרמה תועלת לנוסע שלא טס בטיסה שהוזמנה עבורו.

4. אם מטרת הנוסע היתה לצורך רכישת נכס מסחרי גדול מסוחר נדל"ן מפורסם בארץ ישראל, לאחר שסיכם עמו את כל פרטי העיסוק, ובעקבות ביטול טיסתו, אדם אחר רכש הנכס במחיל מוזל, אולם התברר לבסוף שהמוכר היה נוכל, והרוכש השני הפסיד את כל הכסף שהשקיע ברכישת הנכס.

האם בכל המקרים שפורטו לעיל, צריך הסוכן לפצות את הנוסע שטיסתו התבטלה מחמת טעותו כפי שהתחייב?

תשובה

נראה לענ"ד שהכלל במקרים אלו הוא, שאם החסרון היה בטיסה עצמה, שהתברר שלא היתה ראויה, בין אם חברת התעופה אשמה בכך, ובין אם זה קרה בגלל גורמים אחרים - במקרים אלו פטור

סוכן הנסיעות מלפצות את הנוסע. כי התברר למפרע, שהסוכן לא הפסיד לו "טיסה ראויה לנסיעה". אולם אם הטיסה מצד עצמה היתה ראויה, אלא בגלל שלא טס, ניצל מדבר צדדי שלא קשור כלל לטיסה - במקרה זה חייב הסוכן לפצות את הנוסע כפי שהתחייב לו.

לאור הכלל האמור, ההלכה במקרים הבאים הינה כדלהלן:

1. בשאלה הראשונה, מכיון שמצד חברת התעופה הטיסה לא התקיימה, א"כ התברר שהסוכן לא הפסיד לנוסע מאומה, כי גם אם הנוסע היה מגיע בזמן לשדה התעופה - לא היה טס, ולכן הסוכן פטור מהפיצוי.

2. בשאלה השניה, מאחר והמטוס חזר כעבור שעה לשדה התעופה בגלל תקלה, וכ"ש אם המטוס היה מתרסק במהלך הטיסה, גם כאן התברר למפרע שהטיסה היתה מתחילה בגדר "טיסה שאינה ראויה". נמצא שהסוכן לא הפסיד לנוסע מאומה, ולכן לא מגיע לו פיצוי ממנו.

3. בשאלה השלישית, מאחר והתברר שבמטוס היו חולי קורונה, ולכן חלק מהנוסעים נדבקו מהחולים בקורונה, והשאר הוצרכו לשהות שבוע שלם בבידוד. נמצא שגם בנידון דנן הטיסה נקראת "טיסה שאינה ראויה", אע"פ שמצד המטוס וחברת התעופה לא היה מחמתם חסרון, אולם מכיון שאף אדם לא רוצה לטוס בטיסה שמהותה - סכנת חיים או תופעות בריאותיות אחרות, ובמקרה הטוב לשהות שבוע שלם בבידוד, וגם הנוסע מודה שאם היה יודע מראש עובדות אלו - לא היה טס בטיסה הזו. נמצא שגם כאן החיסרון הוא בטיסה מצד עצמה שלא היתה ראויה לטוס עמה, ולכן הסוכן לא הפסיד לו מאומה, וממילא פטור מלשלם פיצוי לנוסע.

4. בשאלה הרביעית, שבגלל שהפסיד את הטיסה, הפסיד את עיסוקת הנדל"ן, ולבסוף מי שרכשה הפסיד ממון רב. במקרה זה, למרות שהנוסע שמח ומודה לקב"ה שהצילו מהפסד ממונו, אולם מאחר והטיסה בפני עצמה, והעיסוקה הכושלת שנעשתה אח"כ, הינן שני דברים שונים, שאינם קשורים אחד בשני. לכן מאחר והטיסה מצד עצמה היתה בגדר "טיסה ראויה", וביחס לטיסה כזאת התחייב הסוכן לנוסע פיצוי כספי, לכן מעיקר הדין צריך הסוכן לפצות את הנוסע כפי שהתחייב לו.

אמנם מהראוי שלפנים משורת הדין, מכיון שביטול הטיסה גרמה מניעת הפסד ממוני רב, כדאי שימחל לסוכן או שיתפשר עמו, אע"פ שאינו חייב בכך.

ספק הלכתי, במקרה שהטיסה היתה ראויה, אבל הנוסע לא היה ראוי לטוס

אמנם הסתפקתי, מה הדין בציור הנ"ל אם בזמן שחיכה בשדה התעופה לטיסה אחרת שאמורה היתה לצאת בעוד שעתיים, קיבל הנוסע לפתע התקף לב או עבר אירוע רפואי אחר שהצריך אותו להגיע מיידית לטיפול מציל חיים בבית חולים קרוב. וברור לכל, שאם היה שווה בזמן זה במטוס - היה מסיים שם את חייו. הספק בנידון זה הוא, כי מצד הטיסה עצמה אותה הפסיד - היא היתה "טיסה ראויה" עם כל מרכיביה. אולם מצד הנוסע, התברר למפרע - שלא היה ראוי לטוס, ובשבילו טוב היה שלא טס.

לפיכך מצד אחד הנוסע יכול לטעון לסוכן הנסיעות, ההתחייבות שלך קשורה לטיסה מחמת עצמה, ומאחר והיא היתה ראויה - לכן מגיע לי את הפיצוי הכספי. או שהסוכן יטען לו, הרי סבת ההתחייבות שלי לפצות אותך נובעת בגלל העגמת נפש או ההפסד הכספי שאני גורם לנוסע מחמת שיבוש תוכניותיו, אולם בנידון דנן הרי התברר כעת, שלא גרמתי לך שום עגמת נפש והפסד מחמת הטיסה עצמה, אלא אדרבה הייתי השליח מהשמים להציל את חיך ע"י שמנעתי ממך לטוס, כי אתה לא היית ראוי לטוס, ולכן לא מגיע לך פיצוי.

ואין הנידון דומה לשאלה הרביעית, שבגלל ביטול הטיסה לא רכש הנוסע את הנכס, וכספו ניצל, ששם חייבנו את הסוכן בפיצוי, אע"פ שהתברר למפרע שנגרם לנוסע רווח כספי מביטול הטיסה. מאחר והמקרים חלוקים במהותם. בנידון החולי של הנוסע, התועלת שנגרמה לו, קשורה לעצם ביטול אותה טיסה שהסוכן מנע מהנוסע לטוס בה, כי התברר שלא היה ראוי לטוס בטיסה זו. משא"כ בשאלה הרביעית, גם הנוסע וגם הטיסה היו ראויים, אלא בגלל דבר צדדי שאינו קשור כלל לטיסה, התברר אח"כ לנוסע, שטוב היה שלא הגיע לישראל לבצע את רכישת הנכס. אולם מאחר והתחייבות הסוכן לפיצוי קשורה לטיסה עצמה עם כל מרכיביה ומבחינת הטיסה - היא וגם הנוסע היו ראויים לטוס, לכן הוא חייב בפיצוי. עכ"פ לדינא אין לי הכרעה בנידון שהסתפקתי, וצ"ע.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

מדוע סירב משה לגאול את ישראל?

מבואר במדרש שמות רבה (ב, ב) כשהיה משה רבינו רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי ורץ עד ברכת מים כדי לשתות. ורדף אחריו משה וראה שהגדי התעייף, לכן הרכיבו על כתפו בדרכם חזרה. אמר הקב"ה: מכיון שיש לך רחמים על הצאן, לפיכך תרעה מעתה את צאני ישראל, ע"כ.

לאור האמור צריך להבין, למה במשך שבוע שלם הקב"ה מפציר במשה ללכת למצרים ולגאול משם את בני ישראל, ומשה מסרב לקבל את השליחות, למרות שידוע שבכל יום שמתעכב - מליוני אנשים מבני ישראל עובדים בפרך עם ייסורים נוראים, וחלקם גם

מתים מחמת זה, ובפרט הילדים הקטנים. למה על הגדי הוא ריחם, ואילו על מליוני יהודיים שסובלים אין הוא מרחם לגואלם מיידית מהעבדות ומהעינויים הקשים שסובלים במצרים?

והנה על השאלה הזאת ישנם מספר תירוצים בחז"ל ובמפרשי התורה, ונביא להלן בס"ד חלק מהם עם תוספת ביאור.

א. חששו שאהרן אחיו יפגע

רש"י (פרק ד, יג) על הפסוק "שלח נא ביד תשלח" בפירוש הראשון אומר - שלח ביד מי שאתה רגיל לשלוח - והוא אהרן ע"כ. וביאור דבריו הוא ע"פ מדרש תנחומא בפ' שמות (כז) שאמר משה לקב"ה, במשך שמונים שנה אהרן אחי מתנבא במצרים לבני ישראל, ועכשיו אני אכנס בתחומי של אחי ואפגע בו? כלומר, משה העדיף בשב ואל תעשה להמנע מלגאול את ישראל, והעיקר שלא לפגוע בכבוד התורה וכבוד הנביא אהרן, למרות שהיה אחיו.

נמצאנו למדים, כמה חמורה הפגיעה באדם אחר, וכ"ש אם הוא תלמיד חכם מופלג, ואפילו אם הפגיעה איננה ישירה, אלא עצם העובדה שמשה יגיע למצרים בתור מנהיג, וממילא אהרן ידחה מהמעמד שהיה לו בעיני העם - זוהי פגיעה חמורה ביותר בת"ח, ולכן העדיף משה שלא לגאול את ישראל - ולא יפגע בכבודו של אהרן.

כלומר, משה רבינו לימד אותנו כאן הוראה לדורות, שכל ת"ח ובפרט אם התברך בכישרון שסוחר בדיבורו או בחביבותו לתלמידים או ציבורים שונים, צריך להיות זהיר ביותר ולשקול היטב כשמציעים לו ללמד בשיבה, בתלמוד תורה או כרב במקומות שיש שם ת"ח ותיקים שמכהנים בתפקידים דומים ומקבילים למשרתו. ולבחון היטב ולהיוועץ תחילה בגדולי הדור, האם הגעתו לשם יכולה לפגוע ולצער את הת"ח הותיקים, שיכול להיות שבגלל כישוריו המיוחדים, התלמידים יעזבו את הראשונים וילכו לשמוע אותו בלבד. וידוע שישנם מקרים שמחמת עובדות אלו נגרמו באותם המקומות מחלוקות בין הת"ח. ואפילו כאשר הם הסתדרו ביניהם באהבה ורעות, אולם עקב הצער והעגמת נפש הרבה שנגרמה לת"ח הותיקים מחמתם, קרו מקרים שאותם שבאו מאוחר יותר, חלו לאחר תקופה לא ארוכה או שהגיעו לעולם האמת בהיותם צעירים ובשיא כוחם.

והנה ביחס להוראה המעשית שלימדנו כאן משה - גם הקב"ה הסכים עמו, שאכן כטענת משה - כך צריך לנהוג במקרים אחרים. אלא שבנידון דנן בגלל שמשה לא היה ששים שנה במצרים, הוא טעה בגדלותו של אהרן. וכמו שממשיך שם המדרש, שאמר הקב"ה למשה: תדע לך - לא אכפת לאהרן בדבר זה מאומה. ולא די שאינו מיצר - אלא אדרבה הוא עוד שמח בכך. וכלשון הפסוק: "וגם הנה יוצא [פי' - אהרן] לקראתך, וראך - ושמח בלבו". ולכן אמר הנביא מלאכי (ב, ז) על אהרן "ותורה יבקשו מפיהו - כי מלאך ה' צבקות הוא". אולם עלינו להפנים, שאין להקיש מאהרן שהיה בבחינת מלאך ה' - לאנשים בני דורנו.

ב. רצון משה שגאולת מצרים תהיה הגאולה הנצחית

הסבר נוסף כותב שם רש"י, שטען משה לקב"ה: "מכיון שאין סופים להכניסם לארץ ולהיות גואלים לעתיד - תשלח אותם ע"י אנשים אחרים, ע"כ. ולכאורה צריך להבין, מה הקשר בין אם משה יגאלם בעתיד למניעת הגאולה הנוכחית, כאשר בנתים מלינוני יהודיים סובלים מידי יום ייסורים נוראיים, וניתן למנוע זאת.

אמנם מלשון רש"י נראה שכוונתו כמו שכתב שם (בפסוק יג) בתרגום יונתן ב"ע. שאמר משה לקב"ה: תשלח לגואלים כבר כעת ע"י פנחס שהרי הוא יהיה הנביא שאותו תשלח לבשר את הגאולה לפני בוא המשיח, ע"כ. כלומר, מאחר ופנחס הוא אליהו, וכתוב בנביא מלאכי (ג, כג) "הנה אנוכי שולח לכם את אליה הנביא, לפני בוא יום ה' וכו'". לפיכך אמר משה רבינו לקב"ה, למה לגאול כעת על ידי את בני ישראל באופן עראי בלבד, ואח"כ יצטרכו בני ישראל להיות בגלות עוד יותר משלושת אלפים שנה שתכלול, הריגתם של עשרות מלינוני יהודיים וכפי שקרה בסה"כ: בעת חורבן שני בתי המקדש, חורבן ביתר, במסעי הצלב, בספרד, בשואה ועוד. הרי עדיף שבני ישראל ישתעבדו שנים נוספות במצרים עד שיושלמו ארבע מאות שנה שספירתן תחל מזמן ירידת יעקב ובניו למצרים, ולא מלידת יצחק למרות הקושי שבדבר, ואח"כ הם יגאלו גאולה נצחית ע"י פנחס שהוא אליהו הנביא, וע"י כך נחסוך לעם ישראל את כל אלפי שנות הסבל בגלות עם כל הקושי שכרוך בכך.

לפיכך אדרבה דווקא בגלל אהבת ישראל הגדולה שהייתה למשה רבינו, הוא הסכים בענוותנותו הגדולה לוותר על מנהיגותו, נבואתו, והקרבת אלוקים הגדולה שאמור לזכות בה בבחינת "פה אל פה אדבר בו" וכו', ולתת את המנהיגות לפנחס, העיקר שייחסך ע"י כך לעם ישראל אלפי שנות גלות, הרג, וצער.

והנה אע"פ שטענתו של משה היתה נכונה, אולם עקב המציאות שבה היו בני ישראל במצרים, שאמרו חז"ל, שהגיעו ע"י חטאיהם קרוב לשער הטומאה החמישים, כי רובם עבדו שם עבודה זרה ולא נימולו, ולכן אם חלילה היו נכנסים לשער החמישים - לא היתה יותר תקומה לעם ישראל, ולא היו מקבלים את התורה, וממילא לא היה ניתן לגואלם מאוחר יותר ממצרים [למעט אולי שבט לוי]. לפיכך הוצרך הקב"ה לגואלם מיידית, ולא היה ניתן להשאירם יותר במצרים ולחכות עד שיגאלם אליהו.

ג. עובדת היותו כבד פה וכבד לשון - יאמרו שלא הקב"ה שלחו

משה טען לקב"ה (ד, ט) שאינו ראוי לדבר לבני ישראל ולפני פרעה כי הוא כבד פה וכבד לשון. וננסה לבאר בס"ד את דבריו. כתב הרמב"ם (פ"ז מיסודי התורה ה"א) שמיסודי הדת הוא, שהנביא שאליו מדבר ה' - שלם בגופו. כלומר מי שיש לו מום - אינו ראוי לנבואה. לפי"ז טען משה לקב"ה (ד, ט) מכיון שאומר להם שנשלחתי כנביא על ידך להוציאם ממצרים - הם לא יאמינו לי, ולא ישמעו בקולי, כי יאמרו שלא נראה אליך ה' - ואני שקרן. כי נביא לא יכול להיות בעל מום, ובפרט לא עם מום גלוי כזה שניכר לכל.

אמנם מבואר במדרש שם (ג, טו) שאמר הקב"ה למשה: "הרי מי שם פה לאדם... ועתה לך - אנוכי אהיה עם פיך". כלומר, אעשה לך נס ואהיה עם פיך - ותתפא, ויחזור לך הדיבור השלם באופן הנעלה ביותר מיד כשתדבר עם בני ישראל.

ד. חסרון הגמגום - הינו חילול השם הגדול ביותר

ביאר הרמב"ן שם (ד, ט) בשם אונקלוס, וכן פי' שם האוה"ח שטען משה - הגמגום שלי יגרום לחילול השם גדול במיוחד. שהרי אני אומר לפרעה שהבורא ית"ש שברא את כל העולם ותכולתו יש מאין, שלח אותי אליך לומר בשמו, שתשלח את בני ישראל ממצרים. והרי אם את השליח שלו הוא לא יכול לרפאות, ושלח אדם עם מום ניכר כזה כשליחו - א"כ זה סותר את כל יסוד טענותי שאתה בראת את העולם, ויכול לעשות עם כל דבר שקיים בעולם כרצונך?

אמנם גם על הטענה הזאת, קיימת עדיין טענת הקב"ה שהובאה לעיל בשם המדרש. שאמר הקב"ה למשה, ברגע שתדבר בפועל עם פרעה - אנוכי אהיה עם פיך - ותתפא מהגמגום, וממילא לא יהיה החילול השם שאתה חושש ממנו.

ה. בגלל ענוותנותו הגדולה של משה שאינו ראוי

הרמב"ן שם מוסיף טעם נוסף לסיורבו של משה שנבע בגלל הענוה הגדולה של משה. שחשב שכל אדם בעולם ראוי והגון יותר ממנו להיות שליח של הקב"ה לגאול את בני ישראל ממצרים. וכמו כן בגלל ענוותנותו הגדולה של משה הוא טען, שאינו מסוגל להוציא מפיו את המילים: שה' שלח אותו לגאול את ישראל, ולהיות מלך עליהם. כי מי הוא שיהיה שליח ה', ועוד שיהיה ראוי למלוך על ישראל, שהקטן שבהם - גדול ממנו.

ו. רצונו שרבי עקיבא יגאל את בני ישראל

במדרש הגדול כתוב, שבגלל שהקב"ה הראה למשה את התנא רבי עקיבא שדרש תילי תילים של הלכות על כתרי האותיות, ועל קוצו של יו"ד וכו', דברים שגם משה לא ידע לדורשם. לכן אמר משה לקב"ה, שישלח את רבי עקיבא במקומו לגאול את ישראל, כי הוא גדול ממנו בתורה.

וכעין זה כתוב גם בגמ' מנחות (טו:) שאמר משה לקב"ה, שיתן את התורה לישראל ע"י רבי עקיבא, מאחר והוא גדול ממנו וע"ש.

ז. רצה שיגאלו ע"י מלאכים

כתוב במדרש שמות רבה (טו, ג) שטען משה לקב"ה: אם להגר שפחת שרה שלחת חמישה מלאכים להושיעה, א"כ כל שכן ששישים ריבוא מבניה של שרה אמנו הגבירה, ראויים שתשלח להם מלאכים לגואלם, ולמה אתה שולח ילוד אשה כמותי? וכוונתו היתה, כי לבקשתו יכל פרעה לסרב להענות, אולם כנגד מלאך - פרעה לא יכול לסרב, וממילא בני ישראל יגאלו מיידית ולא יצטרכו לחכות

עוד שנה שלמה במצרים עד שייגאלו לבסוף. אולם אחת מהסיבות שהקב"ה לא נענה לו, תתבאר באות הבאה.

ה. החילול השם שייצא מחמת שלא יגאלם בבת אחת

כתב הר"ן בדרשותיו (דרוש יא) שהקב"ה אמר למשה שהגאולה תימשך במשך שנה שלימה, כשבמהלכה יקבל פרעה כל חודש מכה אחת, ובסה"כ עשר מכות. ולאחר כל מכה יבקש משה מפרעה "שיעשה טובה לקב"ה" וישלח את בני ישראל. לפי"ז יוצא, שכאילו הקב"ה זקוק להסכמת פרעה לשלוח את בני ישראל ממצרים, והוא מחמת עצמו כביכול אין בכוחו לעשות כך. והרי זהו חילול השם גדול במיוחד, ולא רק בפני פרעה, אלא גם בפני בני ישראל, ולכן לא רצה משה להיות שותף לחילול השם הזה.

אמנם כוונת הקב"ה היתה לתועלת ישראל, שיראו בעיניהם שהוא מקיים את הבטחתו לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שגם את הגוי אשר יעבידו אותם - דן אנוכי, כאשר כל מכה שיקבלו הינה מידה כנגד מידה על השעבוד שעשו לבני ישראל, ואח"כ הם ייצאו משם ברכוש גדול ויקבלו פיצוי כספי גדול על עבודת הפרך שהעבידו אותם המצרים.

הליכות והלכות בדף היומי

מגילה (יז):

תלמוד תורה חשוב מכבוד אב ואם

נאמר במגילה (יז): אמר רבה, אמר רב יצחק בן שמואל בן מרתא: גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם. שכל אותן שנים שהיה יעקב בבית עבר [כלומר - 14 שנה] לא נענש ע"כ.

והנה הלכה זו נפסקה בשו"ע יו"ד (סי' רמ, יג) אמנם כתב שם בפתחי תשובה (סי' קח) בשם הפרי חדש שהלכה זו קיימת - דווקא אם הבן הולך ללמוד מחוץ לעירו או בארץ אחרת במקום תורה שנמצא שם. אבל אם לומד תורה בביתו או בעירו בסמיכות לביתו, ואביו או אמו רוצים שישירתם כעת בדבר מסוים - צריך הבן לעזוב את לימודו ולשרתם, ולאחר מכן יחזור לתלמודו. כמבואר שם בשו"ע (סעיף יב), וכן בשו"ע שם (סי' רמו, יח).

כתב השו"ע יו"ד (סי' רמ, כה) בשם שו"ת תרומת הדשן, שאם הבן רוצה ללמוד בישיבה מסוימת כי חושב ששם יצליח יותר בלימודיו או שהוא רוצה לקבל תורה מרב שמלמד בישיבה זו, ואביו מתנגד לכך מסיבות צדדיות שאינן קשורות לטיב הלימוד - אינו צריך לשמוע לאביו בנידון זה, כי תלמוד תורה קודם לכבוד אב. ע"כ. אמנם ההוראה המקובלת היא, שאם הסיבה שמחמתה מתנגד האב היא עניינית, שלדעתו מתוך היכרותו את תכונות בנו, וכן את מעלותיה של הישיבה הנ"ל ותכונות

רבניה ותלמידיה, הוא חושב שבנו לא יצליח בלימודו שם - הבן צריך לשמוע בקול אביו. מאחר ובנידון זה דעתו של אביו היא בלימוד התורה ולא מסיבות צדדיות כמו בנידון שכתב שם השו"ע, לפיכך המצוות כיבוד אב בזה שמצורפת לה ג"כ איכות לימוד תורתו של הבן, מחייבת את הבן לשמוע בקול אביו.

והנה כתב שם בפתחי תשובה (סי' קכ) בשם חמודי דניאל, שאם הבן רוצה להתפלל במקום מסוים משום שמתפללים שם יותר בכוונה ואמו [וה"ה אביו] מוחים בו - אינו צריך לשמוע להם ע"כ. וכנראה שהבין שבכל מעלה בעבודת ה', שהבן מרגיש יותר קרבת אלוקים עמה, אין הבן מחויב לשמוע להוריו. אמנם גם בנידון זה והדומים לכך צריך לדון בכל מקרה לגופו - מהי סיבת התנגדות הוריו. האם היא סיבה צדדית שאינה קשורה לתפילה או אדרבה שהם סוברים שגם מצד שהתפילה תהיה בכוונה יותר - עדיף לבן להתפלל במקום אחר, שבמקרה זה יצטרך הבן לשמוע להוריו.

מגילה יז:

הענישת מפקיעי שערים בזמן הזה

כתוב בגמ' מגילה (יז): שרבי אלכסנדר אמר שהסיבה שתקנו את ברכת ברך עלינו בשמו"ע כברכה תשיעית, היא כנגד מפקיעי השערים שעליהם נאמר בתהילים (י, יז) "שבור זרוע רשע" וע"ש בפ"י רש"י בד"ה שבור זרוע רשע וכו'.

והנה כתב השו"ע חו"מ (סי' רלא, כה) "כל המפקיע שערים שאצר פירות בארץ ישראל או במקום שרובו ישראל - הרי זה כמלוה בריבית ע"כ. ופי' הסמ"ע שם (סי' מג) ועבר בכך על האיסור "וחי אחיך עמך" כמו האיסור שנאמר בתורה על המלוה בריבית. והנה השו"ע שם (סעיפים: כ - כח) מאריך לבאר מה נקרא הפקעת שערים על פי חז"ל. אמנם סיים שם השו"ע (בסוף סעיף ב) בשם הרמ"ה, וכן משמע ג"כ מלשון הרמב"ם בהל' מכירה (פ' יד) שכל ההלכות של חז"ל קיימות רק באופן שישנו ביה"ד שיש לו סמכות לכופף את המוכרים כמה יהיה שיעור הרווח שלהם, אבל אם אין סמכות לביה"ד, וכל מוכר עושה כהבנתו - אין כאן נידון של הפקעת שערים, אע"פ שנשאת ההלכה של איסור אונאה במחיר, וכפי שהתבאר בשו"ע שם בס"י רכו.

והנה בזמן הזה המציאות היא, שאין לביה"ד סמכות שתחייב את המוכרים ותכופ אותם לנהוג כפי דין תורה. והמושגים של הפקעת שערים והמסתעף מכך, הינם בסמכויות הרשות השלטונית בכל מדינה ובכפוף לתקנות שלהם, שאינן קשורים לתקנות חז"ל. לכן קונה שהתאנה במחיר, יוכל לתבוע את המוכר לבטל את המקח בלבד, בכפוף להלכות שמבוארות בשו"ע חו"מ (סי' רכו). אולם בכל מה שקשור לתקנות כנגד הסוחרים שמפקיעים מחירים או מתי סוחר נחשב בגדר מפקיעי שערים שעליו נאמר בפסוק "שבור זרוע רשע" בדרך כלל אין לביה"ד סמכות ואפשרות לדון בכך, למעט במקרים חריגים הקשורים למכירת חפצי מצוה, ותשמישי קדושה.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה